

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

Harold Lasswell¹ นักรัฐศาสตร์มีชื่อชาวอเมริกัน ได้ให้ข้อคิดเห็น
ว่า กระบวนการสื่อสารทั้งหลาย รวมทั้งสื่อสารมวลชนด้วย มีหน้าที่หลัก 3 ประการ
คือ

1. สื่อมวลชนมีหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ และรายงานข่าวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
ให้ประชาชนทราบ

2. สื่อมวลชนมีหน้าที่ประสานส่วนต่าง ๆ ของสังคม หรือให้บรรดาอธิบาย
ข้อกำหนดและความเห็น หมายความว่า สื่อมวลชนจะต้องอธิบายข่าวแก่ผู้ชม ผู้อ่าน
อาจเป็นการวิเคราะห์ข่าว หรือไขข่าว ซึ่งเป็นการทำให้ผู้ฟังผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น
และอาจจะต้องแสดงความคิดเห็น หรือคาดการณ์ล่วงหน้า ทั้งนี้ จะต้องตั้งอยู่บนฐาน
ของความจริงที่มีหลักฐานอ้างอิงได้²

3. สื่อมวลชนมีหน้าที่รักษาถ่ายทอดวัฒนธรรม หรือทำหน้าที่ให้การศึกษา

Charles R. Wright³ (1964) นักสังคมวิทยาได้เพิ่มหน้าที่ข้อที่ 4 คือ

4. สื่อมวลชนมีหน้าที่ให้ความบันเทิง คือ การให้ความบันเทิงแก่ผู้เปิดรับ
สื่อมวลชน

¹ สนั่น ปัทมะทิน, ศัพทานุกรมสื่อสารมวลชน (อังกฤษ - ไทย)
(กรุงเทพมหานคร : แผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, 2520), หน้า ส. 39.

² บัวขาว, "สื่อมวลชนประเภทวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อความมั่นคงปลอดภัย
ของชาติ" หนังสือพิมพ์ข่าวพาณิชย์ (ฉบับประจำวันที่ 3 ธันวาคม 2519), หน้า 9.

³ สนั่น ปัทมะทิน, ศัพทานุกรม...., หน้า ส. 39.

Wilbur Schramm¹ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหน้าที่โดยทั่ว ๆ ไปของสื่อมวลชนต่อสังคมไว้หลายประการ ดังนี้.-

1. สื่อมวลชนให้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
  2. เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นขัดแย้งในปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนที่อยู่ในสังคม
  3. เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ประชาชน เท่ากับเป็นแหล่งเพิ่มพูนปัญญา อันนำมาซึ่งความก้าวหน้าของตนเองและสังคม
  4. ให้ความบันเทิง เพื่อให้ประชาชนได้พักผ่อนทางด้านจิตใจ คลายความตึงเครียดและให้ความสนุกสนาน
  5. ให้บริการทางธุรกิจ เพื่อประโยชน์ต่อการค้าและเศรษฐกิจของสังคม
- เกษม ศิริสัมพันธ์² ได้สรุปหน้าที่ประการสำคัญของการสื่อสารมวลชน คือ.-

1. หน้าที่ในการเสนอข่าวข้อเท็จจริง การสื่อสารมวลชนเป็นบริการสาธารณะเพื่อการกระจายข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้สมาชิกในสังคมทราบ
2. หน้าที่ในการเสนอความคิดเห็น สื่อสารมวลชนทุกประเภท มีบทบาทสำคัญในการเสนอความคิดเห็นในปัญหาหนึ่งใด ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์อันเป็นส่วนรวมของสังคม สื่อมวลชนเป็นผู้นำที่สำคัญ ในทางความคิดเห็นของมวลชน
3. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง การให้ความบันเทิงแก่มวลชนเป็นหน้าที่ประการสำคัญของการสื่อสารมวลชนทุกชนิด

---

¹Wilbur Schramm. Responsibility in Mass Communication (New York: Haper and Row Inc., 1975), pp. 33-34.

²เกษม ศิริสัมพันธ์ "การสื่อสารมวลชนความหมายและอิทธิพล." สื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ (2508), หน้า 70 - 72.

4. หน้าที่เป็นครูผู้แนะนำสิ่งอันเป็นคุณประโยชน์แก่สมาชิกมวลชนของสังคม อีกด้วย การสื่อสารมวลชนนับได้ว่าเป็นสื่อในการศึกษาประเภทหนึ่ง สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เป็นเสมือนหนึ่งหน้าต่างที่เปิดให้เห็นและเรียนรู้สิ่งภายนอกกรอบ ๆ ตัวในโลก ปัจจุบัน บุคคลซึ่งละเลยไม่ยอมใช้สื่อมวลชน เปรียบเสมือนซึ่งตัวเองอยู่ในห้องมืด ไม่ยอมเปิดหน้าต่างดูเดือนกุตะวัน

หน้าที่ของสื่อมวลชนเหล่านี้ ใ้ถูกยึดปฏิบัติอยู่ทั่วไปในสังคมที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับสื่อสารมวลชน แต่ความมากมายในทางปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวนั้นแตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะยังมีปัจจัยอีกหลายประการ ที่เป็นข้อจำกัด ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวได้ เช่น ประเภทของสื่อมวลชน นโยบายของผู้บริหารสื่อมวลชน ความต้องการของผู้ใช้สื่อมวลชน ข้อจำกัดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม¹

วิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อมวลชนชนิดหนึ่ง มีหน้าที่เช่นเดียวกับสื่อมวลชนอื่น ๆ คือ ให้ข่าวสาร ให้ความรู้ ให้ความคิดเห็น และให้ความบันเทิง² วิทยุชนิดนี้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสารออกไปให้ผู้ฟัง และถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลในการช่วยให้เกิดขบวนการในการพัฒนาประเทศขึ้น³ สำหรับในกรณีของประเทศไทยนั้น สถานีวิทยุ 200 กว่าแห่งที่มีอยู่นั้น เป็นสถานีวิทยุของทางราชการทั้งสิ้น วัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งสถานีวิทยุแต่ละแห่งก็เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชนเป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการเผยแพร่ข่าวสารของทางราชการแก่ประชาชน ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจในภาระกิจแผนงานของรัฐบาล และให้ความร่วมมือแก่ทางราชการ

¹ ศิริชัย ศิริกายะ, "การสื่อสาร," ในมนุษย์กับสังคม, สุจิต บุญบงการ, ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และ ศรีเพ็ญ สุภพิทยานุกูล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬา, 2520), หน้า 142.

² ปรมะ สตะเวทิน, นิเทศศาสตร์กับสังคม, หน้า 38.

³ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, "การใช้วิทยุเพื่อการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นชนบท." วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 5 เล่มที่ 1 (มิถุนายน - กันยายน 2518), หน้า 121 - 122.

นอกจากนั้น ยังรวมไปถึงการใช้วิทยุเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมและประเทศ
ด้วย¹ ดังนั้น วิทยุในประเทศไทยจะคงถือเป็นหน้าที่ ความรับผิดชอบ และความ
ผูกพันตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานีวิทยุขึ้นมา²

การที่หลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ได้ยอมรับประโยชน์ของวิทยุ
และนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เพราะวิทยุมีข้อได้เปรียบสื่อมวลชนอื่น ๆ
หลายประการ ซึ่งเป็นสิ่งที่เชื่อกันว่าสามารถนำมาใช้ได้อย่างเป็นผลดีในการพัฒนา
ประเทศ และความพยายามที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ข้อได้เปรียบดังกล่าว
ของวิทยุ คือ³

1. เวลา วิทยุสามารถเข้าถึงประชากรได้อย่างกว้างขวางทั่วถึงในเวลา
อันรวดเร็ว

2. ค่าใช้จ่าย เครื่องรับวิทยุราคาถูกเมื่อเทียบกับเครื่องรับโทรทัศน์
ประชาชนสามารถเป็นเจ้าของเครื่องรับได้ นอกจากนั้น การติดตั้งสถานีวิทยุง่ายกว่า
และถูกกว่าการติดตั้งสถานีโทรทัศน์

3. ผลที่ได้ วิทยุสามารถใช้ได้อย่างได้ผลดีในการสอนในระบบโรงเรียนปกติ
การสอนนอกโรงเรียน และการสอนค่านิยมพัฒนาชนบท

4. การดำเนินงานที่มีเป้าหมายต่อท้องถิ่น วิทยุเป็นสื่อที่สามารถสนองตอบ
ต่อความพยายามในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมาก เช่น สถานีวิทยุประจำท้องถิ่นสามารถ
ดำเนินรายการเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยตรง โดยใช้ภาษาท้องถิ่นนั้น ๆ จัดให้ตรง
ตามวัฒนธรรม และความสนใจของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้

¹ ปรมะ สตะเวทิน, นิเทศศาสตร์กับสังคม, หน้า 39.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

³ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, การใช้วิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น
ชนบท, หน้า 120 - 121.

นอกจากข้อได้เปรียบทั้ง 4 ประการดังกล่าวแล้ว รายการวิทยุกระจายเสียง ยังมีคุณลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง คือ

1. รายการวิทยุ สามารถใช้องค์ประกอบหลายอย่างเพื่อดึงดูดความสนใจ เช่นใช้เพลงประกอบ ใช้เสียงเน้นหนักเบา ตลอดจนระบบเสียงต่าง ๆ ทำให้ผู้ฟังนึกเห็นภาพเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา

2. ผู้ฟังที่ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ก็สามารถรับฟังรายการวิทยุได้

3. การรับฟังรายการวิทยุ ผู้ฟังสามารถรับฟังได้โดยทางงานอื่นควบคู่กันไปด้วยได้

4. ผู้ฟังวิทยุมีความรู้สึกได้ฟังเรื่องเดียวกันพร้อม ๆ กัน จึงทำให้มีความเชื่อมั่นในข่าวสารและคำแนะนำทางวิทยุ

5. วิทยุมีความรวดเร็วในการเสนอข่าว ทำให้ข่าวสารจากวิทยุเป็นข้อเท็จจริงเบื้องต้น (primary facts) ที่ผู้ฟังจะติดตามหารายละเอียด จากสื่อชนิดอื่นต่อไป

6. รายการวิทยุมีเวลาออกอากาศที่แน่นอน ผู้ฟังสามารถติดตามรับฟังได้ตามวัน เวลา ที่กำหนดไว้

7. ผู้ฟังมีความรู้สึกใกล้ชิดเหมือนผู้จัดรายการมาพูดคุยอยู่ตรงหน้า

8. วิทยุเป็นสื่อที่ไร้ค่าพูด จึงสามารถใช้เราใจ ปลุกปั่น หรือกระตุ้นผู้ฟังต่อเรื่องหนึ่งเรื่องใดได้¹

¹ ดูรายละเอียดใน

- บำรุง สุขพรรณ, "อิทธิพลของวิทยุกระจายเสียงช่วยส่งเสริมความเจริญในชนบท" นิเทศศาสตร์ 20 (หนังสือประจำปี คณะนิเทศศาสตร์ 2520), ไม่มีเลขหน้า.

- บำรุง สุขพรรณ, "พฤติกรรมกรับข่าวสารวิทยุกระจายเสียงที่มีผลต่อการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีของสถานีวิทยุกระจายเสียง กองอำนวยการกลาง รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ จังหวัดเชียงราย." สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2523), หน้า 9.

ค่ายแห่งนี้เองวิทยุจึงเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลมาก ในการกระจายเสียง ใ้บริการผู้ฟังจำนวนมาก เพื่อให้ข่าวสารความรู้และความบันเทิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในชนบทที่ทางไกลความเจริญขาดการคมนาคม ท้องที่กันการสื่อมวลชนอื่น เข้าไปไม่ถึง วิทยุก็สามารถเข้าไปมีส่วนบริการชุมชนในชนบทนั้นได้ อิทธิพลของวิทยุในชนบทจึงมี มากกว่าสื่อประเภทอื่น¹

ในการพัฒนาประเทศวิทยุกระจายเสียง จึงเป็นสื่อมวลชนที่สำคัญที่สุดสำหรับ ชาวชนบท² และจากความสำเร็จอันนี้เอง ในปี พ.ศ. 2522 คณะกรรมาธิการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Economics and Social Commission for Asia and the Pacific หรือ ESCAP) ได้ริเริ่มโครงการ ความร่วมมือ แห่งภูมิภาคในด้านการกระจายเสียงทางการเกษตร (regional co-operation on farm broadcasting) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือกันในการผลิตรายการ วิทยุกระจายเสียงที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์และทันสมัย ต่อชาวชนบทอย่างแท้จริง โดยเฉพาะรายการวิทยุกระจายเสียงด้านการเกษตรของประเทศในแถบเอเชียและ แปซิฟิก เนื่องจากว่าประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ ประชาชนมักจะอาศัยอยู่ในชนบท และมีอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาประเทศก็คือ การ พัฒนาการเกษตร และการพัฒนาการเกษตรจะสำเร็จลงได้ ก็ต้องใช้วิทยุกระจายเสียง ในการให้ข่าวสารความรู้แก่เกษตรกร เพราะปัจจุบันก็เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าวิทยุ กระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทความสำคัญในการพัฒนาประเทศและไม่ใช้สื่อ

---

¹ บำรุง สุขพรรณ, อิทธิพลของวิทยุกระจายเสียงช่วยส่งเสริมความเจริญ ในชนบท, ไม่มีเลขหน้า.

² UNESCO, "Farm Radio Broadcasting, Playing a Key role in Development," Agricultural Information Development Bulletin Vol. 2 No.4 (December 1980), 2.

เพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียวอีกต่อไปแล้ว¹

ดังนั้นคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม สำหรับเอเชียและแปซิฟิก จึงได้ส่งผู้เชี่ยวชาญไปยังประเทศอินเดียน มาเลเซีย บังคลาเทศ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ ไทย รวมทั้ง ฟิจิ และปาปัวนิวกินี เพื่อสำรวจว่ามีสถานีวิทยุโคมบ้างที่ออกอากาศรายการทางด้านการเกษตร (รวมถึงความถี่ของรายการ ความยาวของรายการ เนื้อหาของรายการ และภาษาที่ใช้ในการจัดรายการ) หน่วยงานที่รับผิดชอบการอบรมผู้จัดรายการ ตลอดจนประชาชนที่ชาวชนบทได้รับจากการฟังรายการด้านการเกษตร

ผลจากการสำรวจพบว่า ในประเทศต่าง ๆ ดังกล่าว ประชาชนส่วนใหญ่จะยากจนไม่รู้หนังสือ และวิทยุกระจายเสียงเป็นแหล่งข่าวสารเพียงอย่างเดียวสำหรับพวกเขา ยกตัวอย่าง เช่น ประเทศบังคลาเทศ รายการด้านการเกษตร ได้มีส่วนช่วยลดปัญหา การขาดแคลนอาหาร และปัญหาการเพิ่มขึ้นของผลเมืองได้อย่างมาก

ประเทศอินเดียน ผลการสำรวจพบว่า สถานีวิทยุอินเดียน ได้รับการยกย่องว่าเป็นแหล่งสำคัญในการนำข่าวสาร และความรู้ใหม่ ๆ ไปสู่เกษตรกรและผู้ฟังทั่วประเทศ โดยเกษตรกรจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้รับฟัง (radio farm forum) กลุ่มละ 15 - 20 คน เพื่อฟังรายการร่วมกัน ทุกคนอภิปรายแสดงความคิดเห็นระหว่างกัน ในเรื่องที่ได้รับฟังจบลง วิธีการนี้ได้รับผลดีมากและเป็นที่ยอมรับมาก ปัจจุบันมีกลุ่มผู้รับฟังแบบนี้ทั่วประเทศประมาณ 22,500 กลุ่ม

ประเทศมาเลเซีย ประชากรส่วนใหญ่ของมาเลเซียเป็นเกษตรกร การพัฒนาการเกษตรจึงเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ และรายการวิทยุกระจายเสียงด้านการเกษตร ได้มีส่วนช่วยเหลืออย่างมากต่อการพัฒนาชนบทให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ สรุปแล้วประเทศมาเลเซีย วิทยุเป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยมมาก จากการสำรวจวิจัยหลาย ๆ ครั้ง ก็พบว่า วิทยุเป็นสื่อที่ประชาชนรับฟังมากเป็นอันดับหนึ่งมาตลอด

¹ Ibid.

ประเทศปากีสถาน จากการสำรวจพบว่า รายการค่านการเกษตรของ
สถานีวิทยุปากีสถาน สามารถเพิ่มผลผลิตของชาวสาสิโคตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

ประเทศฟิลิปปินส์ สถานีวิทยุที่มีรายการค่านการเกษตร และการพัฒนาที่นับว่า
เป็นประโยชน์คือผู้ฟัง และผู้ฟังนิยมนับฟังมากที่สุด คือ สถานีวิทยุของมหาวิทยาลัย
ฟิลิปปินส์ที่ ลอสบานอส ซึ่งมีรายการเพื่อเกษตรกรรมมากมายถึง 32 รายการ

ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้บางประเทศก็มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการฝึกอบรม
ทางค่านการกระจายเสียงของตนเอง แต่บางประเทศก็ยังไม่มียกส่งผู้จึกรายการ
วิทยุไปอบรมยังต่างประเทศ ซึ่งในเรื่องการฝึกอบรมผู้จึกรายการนี้ ผู้เชี่ยวชาญของ
คณะกรรมการบริหารธุรกิจและสังคม สำหรับเอเชียและแปซิฟิกได้ขอแนะนำว่า
ผู้จึกรายการค่านการเกษตรควรจะต้องมีความรู้ทั้งเรื่องการเกษตร และหลักการจึกราย
การให้เป็นที่น่าสนใจของผู้ฟัง การอบรมก็ควรเป็นเพียงระดับภายในประเทศ (in-
country level) เพราะหลักสูตรสามารถสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นชนบท
ภาษาและวัฒนธรรม ของประเทศในท้องถิ่นที่รายการครอบคลุมไปถึง และการอบรม
ภายในประเทศสามารถจึคโคบายครั้ง ทำให้สามารถอบรมผู้จึกรายการได้ทั้งถึงทุกคน
ซึ่งได้ผลดีกว่าการจึคอบรมระหว่างประเทศ (international training)
เพราะแต่ละประเทศสามารถส่งผู้จึกรายการเข้ารับการอบรมได้เพียงปีละ 2 - 3
คนเท่านั้น และแม้ว่าจะเป็นการอบรมภายในประเทศก็ตาม ก็อาจจะมีการร่วมมือประ
สานงานกับระหว่างประเทศได้โดยการขอวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญค่านการจึกรายการ
วิทยุจากต่างประเทศไปให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรมได้ นอกจากนี้ก็ควรมีหลักสูตร
ทบทวน (refresher course) ใให้กับผู้ที่จบการอบรมไปนานแล้ว ได้มีโอกาสกลับมา
ทบทวนความรู้ และเสริมทักษะในการทำงานให้กับพวกเขา

สำหรับหน่วยงานระหว่างประเทศ ซึ่งทำหน้าที่ฝึกอบรมนักจึกรายการวิทยุ
ให้กับประเทศในแถบเอเชียและแปซิฟิก ก็คือสถาบันพัฒนาการกระจายเสียงแห่งเอเชีย
และแปซิฟิก (Asia Pacific Institute for Broadcasting Development
หรือ AIBD) ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย มีหน้าที่รับผิดชอบใน
การจึคฝึกอบรมทางค่านการกระจายเสียงให้กับบุคลากรของประเทศสมาชิก และจนถึง

ปัจจุบันนี้ ประเทศสมาชิกได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปบริการอบรมที่สถาบันแห่งนี้ มากกว่า 2,500 คน¹

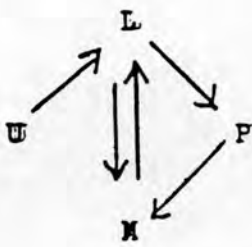
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Daniel Lerner² ได้ทำการศึกษาผลของสื่อมวลชนในการเปลี่ยนแปลง ระดับสังคมส่วนรวม การวิจัยของเขาเน้นในเรื่องผลของสื่อ (Media Effect) โดยเขารู้ให้เห็นว่า ระบบสังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมโบราณ ผ่านสังคมที่กำลังเปลี่ยน รูปไปสู่สังคมสมัยใหม่ การพัฒนาระบบการสื่อสารถือว่าเป็นส่วนหนึ่งเคียงคู่ไปกับการ พัฒนาระบบสังคมด้วย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ระบบ สื่อสารมิได้สัมพันธ์กับการพัฒนาในเชิงเหตุผล แต่อาจก็เป็นสาเหตุซึ่งกันและกัน คือ กระบวนการพัฒนา เริ่มต้นเมื่อกลุ่มชนเคลื่อนย้ายอพยพจากท้องถิ่นชนบทไปสู่ท้องถิ่น เมือง โอกาสที่จะได้เรียนหนังสือก็ง่ายขึ้น ทำให้ระดับการรู้หนังสือและการศึกษาขยาย ตัวแพร่หลายออกไป เมื่อคนรู้หนังสือมากขึ้น ก็จะมีโอกาสรับข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อ มวลชนมากขึ้นตามไปด้วย และการรับทราบข่าวสารนี้เอง จะช่วยเพิ่มความรู้ความ เข้าใจของประชาชนไปในตัว นอกจากนั้น สื่อมวลชนจะช่วยกระตุ้นให้คนสนใจและ เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้น การมีส่วนร่วมของ ประชาชนถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสมัยใหม่ ความคิดของ Lerner เสนอ

¹ Ibid., p. 2-11.

² Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society (New York: The Free Press, 1958), p. 54-65.

เป็นแบบ Model ใ้คังนี้.-

U = ความเป็นเมือง (Urbanization)

L = การรู้หนังสือ (Literacy)

M = การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure)

P = การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political and Economic Participation)

Lerner ยังกล่าวว่า สื่อมวลชนมีผลทำให้คนเรามีทักษะที่เรียกว่า (empathy) คือ ความสามารถที่จะวางภาพพหุบาท และหน้าที่ของบุคคลอื่นที่มีค่าแห่งสูงกว่า ในทางสังคมได้ถูกต้อง เขาถือว่าทักษะ(empathy) นี้ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสภาพบุคคลจากคนโบราณมาเป็นคนสมัยใหม่

Joseph T. Klapper ¹ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลหรืออิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อ หัสนคติ และค่านิยมของคน พบว่า

1. สื่อมวลชนจะมีการโน้มน้าวใจที่เป็นไปในทิศทางที่จะเป็นแรงเสริม (reinforcement) ต่อความตึกเห็นหรือทัศนคติของผู้รับสาร การเปลี่ยนทัศนคติอาจเปลี่ยนไปเล็กน้อย แต่การเปลี่ยนแปลงตรงกันข้ามเกิดได้ยาก

2. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติใหม่หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ยังไม่มั่นคงเท่านั้น

3. อิทธิพลของสื่อมวลชนไม่ได้มีต่อผู้รับสารโดยตรง แต่ต้องมีปัจจัยที่นอกเหนือจากการสื่อสารกาย สื่อมวลชนจึงจะมีอิทธิพลต่อคน ปัจจัยเหล่านี้ คือ.-

¹Joseph T. Klapper, The Effects of Mass Communication (New York: The Free Press, 1960), p. 15-49.

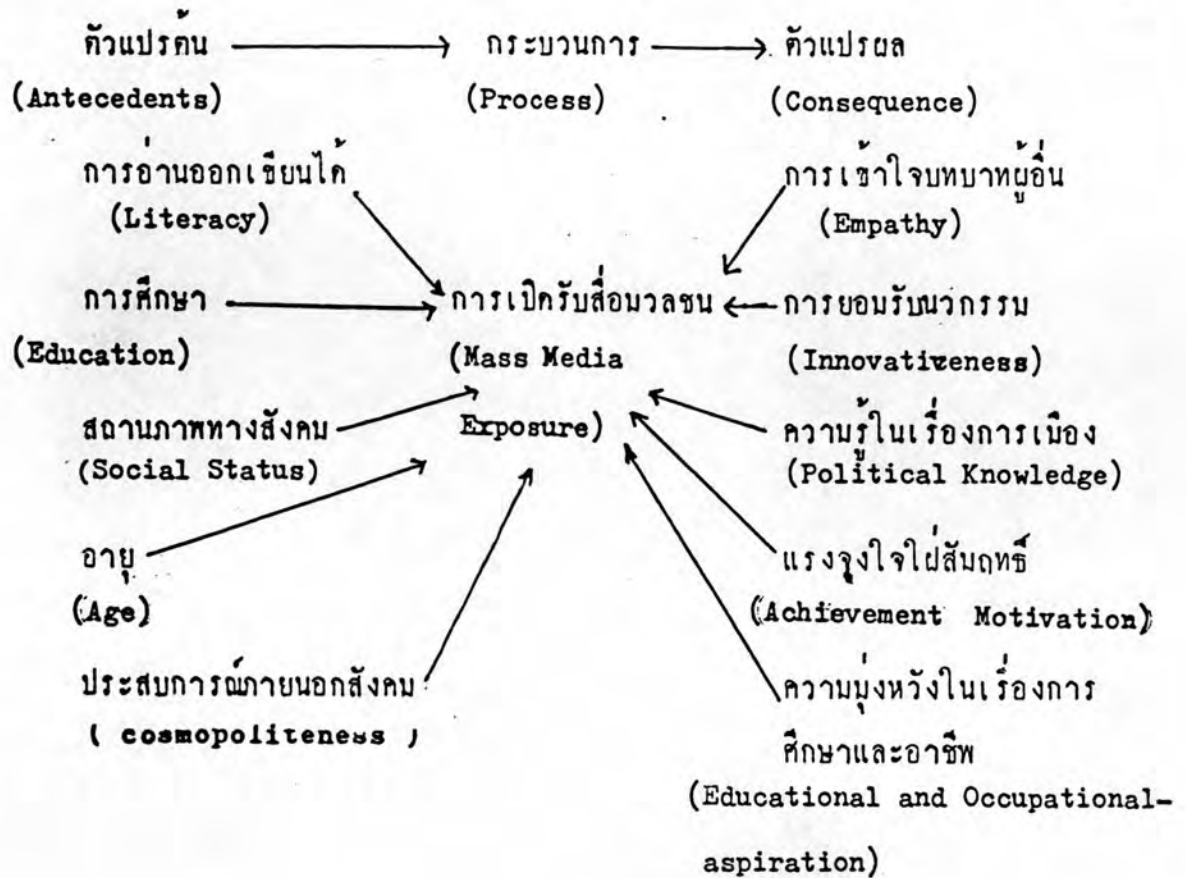
- อุปนิสัยและขบวนการเลือกรับสาร
- กลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่ม
- การกระจายสื่อสารโดยบุคคล ทำให้อิทธิพลของสื่อมวลชนขยายกว้างขึ้น
- ผู้นำความคิดเห็น
- ระบบการปกครอง

Klapper ยังกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนโดยใช้สื่อมวลชนว่า ต้องทำให้ปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องถูกจำกัด หรือทำงานได้ไม่สมบูรณ์ หรือปัจจัยอื่น ๆ นั้น ต้องสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจทำได้โดยการให้สารที่มีลักษณะซ้ำ ๆ กัน หรือให้บุคคลแสดงบทบาทที่ตรงกันข้ามกับทัศนคติเดิมของคน การให้สารเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอาจไม่มีผลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จะสำเร็จสมบูรณ์ได้โดยวิธี "Side Attack" มากกว่าการพยายามเปลี่ยนทัศนคติโดยตรง

Everette M. Rogers และ Lynne Svenning¹ ได้ทำการศึกษาหน้าที่ของสื่อมวลชนกับกระบวนการที่ทำให้บุคคลในสังคมโบราณ กลายเป็นคนสมัยใหม่ (modernization) สรุปได้ว่า บทบาทของสื่อมวลชนในกระบวนการทำให้คนทันสมัย นั้น สื่อมวลชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นปัจจัยแทรกซ้อนหรือตัวแปรกลาง (intervening variable) ซึ่งแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้.-

---

¹Everett M. Rogers with Lynne Svenning, Modernization Among Peasants: The Impact of Communication (New York: Holt, Rinehart and Winston Inc., 1969). p.102.

คือสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนล้าหลังกลายเป็นคนสมัยใหม่ บุคคลมีการศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ เป็นที่เคารพนับถือทางสังคม มีอายุพอสมควรและมีการติดต่อกับสังคมภายนอก มักรับฟังข่าวสารจากสื่อมวลชน และมีผลทำให้คนนั้นมีลักษณะเยี่ยงคนสมัยใหม่ทั่ว ๆ ไป คือ สามารถที่จะวาทภาพบทบาทของคนอื่น ๆ ได้ กล้าตัดสินใจรับแนวความคิดใหม่ มีความรู้ทางการเมือง มีความต้องการประสบความสำเร็จ มีความทะเยอทะยานในด้านการศึกษาและอาชีพ

Paul J. Deutschmann ¹ นักวิชาการสื่อสารระหว่างประเทศ ผู้สนใจและทำการค้นคว้า การสื่อสารมวลชนกับการพัฒนาประเทศ โดยศึกษาเฉพาะกรณีใน

¹Paul J. Deutschmann et al., Communication and Social Change in Latin America (New York: Fredric and Praeger Inc., 1968).

เขชนบท 14 แห่งของประเทศต่าง ๆ แถบลาตินอเมริกา (จากเม็กซิโกถึง
อาเจนตินา) ซึ่งประเทศเหล่านี้เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
การวิจัยได้ศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลที่มีต่อการพัฒนาประเทศ พบว่า
การสื่อสารระหว่างบุคคลมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพัฒนาการ ซึ่งเป็น
สื่อบุคคล โคออสสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือช่วยเผยแพร่แนวความคิด ความรู้ทางเทคโนโลยี
ใหม่ ๆ ทำให้การปฏิบัติงานของพัฒนาการง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น และมีประสิทธิภาพ
ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์และวิทยุ มีความสำคัญต่อการให้
ข่าวสารการพัฒนาอย่างมาก

นอกจากนั้น ยังมีประเทศต่าง ๆ หลายประเทศที่นำเอาวิทยุเข้ามาเป็น
สื่อให้การศึกษาในระบบโรงเรียนกับประชาชน เช่น ประเทศฮอนดูรัส และ
ไนเจอร์ ได้นำเอาวิทยุไปช่วยในการศึกษาผู้ใหญ่ ส่วนประเทศออสเตรเลียและ
นิวซีแลนด์ ได้นำเอาวิทยุไปช่วยในการขยายโรงเรียนออกไป¹

ประเทศเม็กซิโกเริ่มทดลองใช้วิทยุเพื่อการศึกษาหลายโครงการ ประเทศ
แถบทวีปแอฟริกาเองก็มีโครงการดังกล่าวเช่นกัน เช่น ไนจีเรีย ซึ่งทำเป็นโครงการ
ย่อย ๆ ความสำเร็จพอสมควร แต่ก็ยังไม่มีรายงานการประเมินผลออกมาอย่างจริงจัง
ประเทศเซเนกัล ค้นพบว่า การสอนภาษาฝรั่งเศสทางวิทยุนั้นได้ผลดีถึงขั้นที่เริ่ม
ขยายออกไปกว่าทางค่านโทรทัศนีย์แล้วเช่นกัน อย่างไรก็ตามวิทยุยังคงเป็นสื่อ
ราคาถูกในการใช้สอนเด็กนักเรียนในท้องถิ่นชนบท ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญที่สามารถ
เปลี่ยนรูปการพัฒนาชนบทให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี²

¹ ศรีน้อย โพรทอง, "รายงานสำหรับนักวางแผนการศึกษา."
สื่อมวลชนใหม่ ๆ (พระนคร : กุรุสภา, 2514).

² เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, สื่อมวลชนเพื่อการศึกษาและการพัฒนาชนบท
(กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, 2518), หน้า 20 - 21.

B. Karlin และ S.M. Ali ¹ ได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของวิทยุกระจายเสียงต่อโครงการวางแผนครอบครัวที่ตำบลไฮเคอรัมบัต ประเทศปากีสถาน เมื่อปี 1967 พบว่า สตรีที่มารับบริการวางแผนครอบครัวที่โรงพยาบาลที่ทำกรวิจัยมากกว่าครึ่งหนึ่ง เป็นผู้ที่มีฟังรายการวิทยุเป็นประจำ และตัดสินใจมารับบริการวางแผนครอบครัว เพราะได้รับข่าวสารการคุมกำเนิดจากวิทยุ และจากรายงานขององค์การสหประชาชาติ เรื่องการใช้สื่อเพื่อการวางแผนครอบครัวของประเทศเกาหลีพบว่า ประชาชนเกาหลีรับทราบข่าวการวางแผนครอบครัวจากวิทยุมากที่สุด และ E. Hyock Kwon ² และคณะได้ทำการศึกษาในเขตเมืองโซล ประเทศเกาหลี ก็พบเช่นกันว่าประมาณร้อยละ 65 ของสตรีที่มารับบริการได้รับทราบเรื่องราวการวางแผนครอบครัวจากวิทยุเช่นเดียวกับที่ H. De Hollanda และ C. Gascia ได้ค้นพบว่าในบราซิล วิทยุ สามารถสร้างความสนใจทางด้านการศึกษา เรื่องสุขภาพและโภชนาการให้กับประชาชนได้³

Spetor และคณะได้ทำกรวิจัยในหมู่บ้าน 2 แห่ง ในประเทศเอกวาดอร์ พบว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นแหล่งข่าวสารด้านสุขภาพอนามัยที่สำคัญ

---

¹ B. Karlin and S.M. Ali, "The use of the Radio in support of the Family Planning Program in Hyderabad District of West Pakistan," Pakistan Journal in Family Planning 2 (1-31 July 1968): 2.

² E. Hyock Kwon et al., A Study on Urban Population Control: Sungdong Gu Action Research Project on Family Planning and Fertility (Seoul: Colledge of Medicine and School of Public Health, Seoul National University, 1967), p. 48.

³ H. De Hollanda & C. Gascia, "In Brazil: The Radio Plays A New Role," International Journal Health Education 4 (1961): 116.

ที่สุดของชาวบ้าน และมีอิทธิพลที่สุดต่อการยอมรับการฝึกปฏิบัติเพื่อสุขภาพของพวก
เขาควย¹

การศึกษาของ M.R. Brown ในซิติ พบว่า สื่อมวลชนสามารถมีผลโดยตรงและทันทีต่อพฤติกรรมของชาวนา ถ้าเนื้อหาของสื่อเป็นเรื่องเกี่ยวกับท้องดินหรือการประกอบอาชีพ นอกจากนี้เขายังพบว่า สื่อมวลชนท้องดิน เช่น วิทยุท้องดินสามารถเพิ่มพูนความรู้ให้กับชาวนาได้อย่างมาก² ซึ่งตรงกับการศึกษา S.C. Menefee ซึ่งได้ทำการศึกษาในประเทศอินเดียเปรียบเทียบบทบาทของสถานีวิทยุส่วนกลางและสถานีวิทยุท้องดินในการให้ข่าวสารการเกษตร พบว่า สถานีวิทยุท้องดินสามารถให้ข่าวสารการเกษตร ได้ตรงกับความต้องการของประชาชนดีกว่าสถานีวิทยุส่วนกลาง³

Cesar M. Mercado, Agreda Consullo, และ Parbal Maximo ได้ทำการศึกษาเรื่องสื่อมวลชนในฐานะตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง ในสี่หมู่บ้านของฟิลิปปินส์ พบว่าประชาชนร้อยละ 39.6 มีเครื่องรับวิทยุเป็นของตนเอง บุคคลที่ไม่มีเครื่องรับวิทยุจะรับฟังรายการวิทยุจากเพื่อนบ้านหรือร้านค้า รายการที่ชอบฟังมากที่สุดคือ รายการด้านการเกษตร ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า วิทยุจะเป็นสื่อที่เกษตรกรจะให้ความสนใจมาก

---

¹Spector and et al., quoted in Florangel Z. Rosario, "The Leader in Family Planning and the Two-step Flow Model," Journalism Quarterly 48 (1971) : 293.

²M.R. Brown, "Communication and Agricultural Development: A Field Experiment," Journalism Quarterly 47 (1970) : 725-734.

³S.C. Menefee, "A Country Weekly Proves Itself in India," Journalism Quarterly 44 (1967) : 114.

ที่สุด ถ้าสามารถตอบปัญหาต่าง ๆ ได้รวดเร็วกว่าเวลาที่เกษตรกรประสบปัญหา เช่น การกำจัดหนูหรือการป้องกันแมลง ศัตรูพืช หรือเรื่องอื่น ๆ ที่เกษตรกรกำลังสนใจ นอกจากนั้นด้วยคำต่าง ๆ ควรใช้ภาษาง่าย ๆ ที่เกษตรกรเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้ และในตอนเริ่มต้นรายการ ควรแจ้งให้ผู้ฟังทราบว่า จะเสนอเรื่องราวอะไรบ้างในรายการ¹

Shawki M. Barghouti ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงบทบาทของสื่อสารมวลชนต่อการพัฒนาชุมชน ในหมู่บ้าน 23 แห่ง ที่อยู่ทางชายฝั่งตะวันออกของจอร์แดน มีชาวนาที่เป็นประชากรตัวอย่างในการศึกษา 312 คน มีผู้รู้หนังสือ 140 คน และไม่รู้อ่านหนังสือ 172 คน พบว่าวิทยุเป็นสื่อที่ได้รับความสนใจจากชาวนาทั้งสองประเภทมากที่สุด²

Graham B. Kers & J.M. Kaporn ได้ศึกษาถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมในบราซิล อินเดีย และไนจีเรีย พบว่าวิทยุเป็นสื่อที่มีอิทธิพลมาก และถูกกว่าการใช้สื่อสารมวลชนประเภทอื่น³ นอกจากนั้น Sharon M. Murphy (1979) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของรูปแบบการสื่อสารในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในไนจีเรีย

¹Cesar M. Mercado, Agreda Consullo, Parbal Maximo, "Mass Media as Agent of Change in Four Selected Barrios of Laguna Province," in Esther F. Monigque (eds.) Abstract of Research in Agricultural Communication, vol.3 (Department of Agricultural Communications, College of Agriculture, U.P. at Los Banos College, Saguna, Philippines, 1980), p. 33-34.

²Shawki M. Barghouti, "The Role of Communication in Jordan's Rural Development," Journalism Quarterly 51 (1974) : 418-424.

³Graham B. Kers and J.M. Kaporn, "Field Experiments on the Diffusion of Innovation in Brazil, India and Nigeria," Sociological Abstract 17 (July 1969) : 18.

จากกลุ่มตัวอย่าง 500 คน ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลและสื่อมวลชน โดยเฉพาะวิทยุมีอิทธิพลมากต่อการตัดสินใจไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง¹

แผนกสื่อสารมวลชนและสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์² ได้ทำการวิจัยเรื่อง "นิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย" เมื่อ พ.ศ. 2519 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชน คือ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์กับนิตยสารต่อการให้การศึกษาจากระบบโรงเรียนทางบ้านของ ชาวสาร และความรู้สมัยใหม่แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทตามภาคต่าง ๆ ของไทย โดย ศึกษาเกี่ยวกับนิสัยการรับสาร ตลอดจนความชอบและความเชื่อถือของประชาชนต่อ สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดรูปแบบ และเนื้อหาสาระของ ชาวสาร เพื่อให้สอดคล้องกับนิสัยของประชาชนในหมู่บ้านชนบทของไทยและช่วยให้การ วางแผนการใช้สื่อมวลชนให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาาร่วมกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย

ตัวอย่างประชากรที่ศึกษา ได้ทำการคัดเลือกจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งกำหนดให้เป็นตัวแทนลักษณะของชาวชนบทในแต่ละภาค คือ จังหวัดลำปาง กาญจนบุรี ขอนแก่น กระบี่และสงขลา รวมตัวอย่างที่ศึกษาทั้งสิ้น 524 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีเครื่องรับวิทยุอย่างน้อย 1 เครื่อง

¹Sharon M. Murphy, Votor Registration Drive in Nigeria: Patterns of Communication Influence, Paper presented to the Association for Education in Journalism Houston: Texas, August 1979, 14 pp. Cited by Development Communication Report, July 1980 No. 31, p. 13.

²นันทวัน สุชาโต และคณะ, การสัมมนา เรื่อง "นโยบายการสื่อสารแห่งชาติ" (กรุงเทพมหานคร : โรงแรมนารายณ์, 2521), หน้า 1 - 7.

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สื่อวิทยุเข้าถึงประชาชนในชนบทได้มากที่สุด โดยที่ชาวชนบททุกระดับการศึกษาได้ใช้สื่อวิทยุอย่างเท่าเทียมกัน และสนใจรับฟังรายการต่าง ๆ เป็นประจำวัน ส่วนการใช้เวลามากน้อยในการรับฟังรายการวิทยุในแต่ละวันนั้น จะแตกต่างกันไปตามระดับอายุของชาวชนบท เช่น ชาวชนบทในวัยคนจะใช้เวลาฟังวิทยุประมาณวันละ 3 - 4 ชั่วโมง และจะลดลงบ้าง เมื่อเข้าสู่วัยกลาง แต่จะเพิ่มการรับฟังวิทยุมากขึ้นอีก เมื่อถึงช่วงอายุวัยชรา อย่างไรก็ตามโดยเฉลี่ยแล้ว จะรับฟังไม่เกินวันละ 3 ชั่วโมง

และจากการวิเคราะห์ความชอบไม่ชอบรายการวิทยุของชาวชนบท สรุปได้ว่า รายการประเภทข่าว เป็นรายการสาระประเภทที่ชาวชนบทชอบมากที่สุด ส่วนรายการที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ เช่น รายการที่ให้การศึกษาสุขภาพอนามัย หรือรายการที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพและเศรษฐกิจยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ยิ่งกว่านั้นยังพบว่า การโฆษณาทางวิทยุมิได้มีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่อการเลือกซื้อสินค้าใด ๆ ของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านมักจะซื้อสินค้าที่สะดวกต่อการหาซื้อง่ายมากกว่า

ในเรื่องทัศนคติบางประการต่อสื่อมวลชน เมื่อเปรียบเทียบการใช้สื่อประเภทของชาวชนบทที่ทำการวิจัยแล้วพบว่า ชาวชนบทใช้สื่อวิทยุมากที่สุด (86.64 %) รองลงมาคือ สื่อภาพยนตร์ (70.23 %) หนังสือพิมพ์กับนิตยสาร (43.70 %) และสื่อโทรทัศน์ (26.34 %) และในบรรดาสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ นี้ ปรากฏว่าชาวชนบททั้งหญิงชายทุกระดับอายุ และต่างอาชีพ ส่วนใหญ่จะเชื่อถือสื่อวิทยุมากที่สุด รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ตามลำดับ เพราะส่วนใหญ่เห็นว่าวิทยุให้เนื้อหาประเภทความรู้ ข่าว และเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพและเศรษฐกิจ ตลอดจนความบันเทิงต่าง ๆ เป็นอันดับหนึ่ง

ซึ่งผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า เนื่องจากสื่อวิทยุเป็นสื่อที่แพร่หลายและได้รับความนิยมเชื่อถือมากที่สุด รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะได้พิจารณาปรับปรุงเนื้อหา และวิธีเสนอเนื้อหาของวิทยุกระจายเสียงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน สุขภาพอนามัย เพื่อลดปัญหาความยากจนของแต่ละท้องถิ่น รัฐบาลในฐานะเป็นเจ้าของกิจการวิทยุกระจายเสียงทั้งหมด ควรจะเร่งริบดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรสื่อสารมวลชนที่มีอยู่แล้วอย่างประหยัด และขณะเดียวกันก็ให้เกิด

ประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างเต็มที่

ว่าที่ร้อยตรีหญิง เกศรินทร์ สุทธิไสย¹ ได้ทำการวิจัย เรื่อง "พฤติกรรมการสื่อสารในชนบท" การสำรวจทางสังคม ณ อำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปาง เมื่อ พ.ศ. 2520 พบว่า ในบรรดาสื่อมวลชนทุกประเภทในเขตวิจัย วิทยุเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชากรในชนบทได้มากที่สุด (และหนังสือเล่มเป็นสื่อที่ชาวชนบทให้ความเชื่อถือมากที่สุด นอกจากนั้น (ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เนื่องจากวิद्यุเป็นสื่อที่แพร่หลายที่สุดในเขตวิจัย และสามารถเข้าถึงผู้รับการสัมภาษณ์ได้มากที่สุด สำหรับเวลาที่มีผู้นิยมรับฟังคือ ช่วงระยะเวลาค่ำ (ตั้งแต่ 18.00 - 21.00 น.) ดังนั้น การที่จะจัดรายการต่าง ๆ เพื่อช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท อาทิเช่น รายการข่าวค่านสาธาณสุข ข่าวการเกษตร ตลอดจนรายการส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ควรจัดรายการทางวิद्यุ และจัดในช่วงเวลาที่มีผู้รับฟังกันเป็นประจำ

กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ² ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน" เมื่อ พ.ศ. 2521 พบว่า ในจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 1,536 คน ผู้ฟังวิद्यุมีมากที่สุด คือมีถึงร้อยละ 87 รองลงไป คือ ผู้ชมภาพยนตร์ร้อยละ 74 ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ร้อยละ 47 และผู้ดูโทรทัศน์ร้อยละ 34 และผู้อ่านนิตยสารร้อยละ 16 เท่านั้น

ผู้ฟังวิद्यุในแต่ละจังหวัดมักจะฟังสถานีวิทยุประจำถิ่นมากกว่าสถานีวิทยุส่วนกลาง ผู้ฟังวิद्यุทุกวันมีถึงร้อยละ 71 และฟังเป็นเวลาประมาณ 2 ชั่วโมงต่อวัน ผู้ฟังวิद्यุเกือบทั้งหมด ฟังข่าว รองลงมา คือ บันเทิง สำหรับความรู้การศึกษาและวัฒนธรรมและโฆษณาที่มีผู้ฟังประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ฟังวิद्यุทั้งหมด ผู้ที่มีอาชีพทาง

¹ นันทวัน สุชาโต และคณะ, การสัมมนา เรื่อง นโยบายการสื่อสารแห่งชาติ, หน้า 26 - 29.

² เรื่องเดียวกัน หน้า 8 - 17.

เกษตรกรรมให้ค่าความสำคัญของวิทยุและโทรทัศน์สูงกว่าอาชีพอื่นเล็กน้อย แต่ให้ค่าความสำคัญของโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่ำกว่า และผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่ารัฐพึงเน้นการให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยผ่านทางวิทยุและภาพยนตร์ เพราะเป็นสื่อเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุดและประชาชนให้ความสำคัญมากกว่าสื่อทุกประเภท และในการให้การศึกษาผู้มีอาชีพเกษตรกรรมควรจะให้โดยผ่านทางวิทยุและภาพยนตร์ ประกอบกัน และเพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้ฟังการจักรายการวิทยุควรจะเน้นเนื้อหาประเภทข่าวและสาระทั่วไปเกี่ยวกับความรู้การศึกษาและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น

อารี วัลยะเสวี¹ พบว่า สื่อมวลชนไทยช่วยในการให้การศึกษาเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการแก่แม่ในเรื่องต่าง ๆ อาทิเช่น การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การป้องกันการเป็นโรคขาดโปรตีน และแคลอรีหรือโรคขาดอาหาร การให้ภูมิคุ้มกันโรค เป็นต้น

พร้อมบุญ พานิชภักดิ์² ได้ศึกษาตามโครงการประเมินผลการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ของโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ จังหวัดนครสวรรค์ โดยได้ทำการศึกษา ที่อำเภอโกรกพระ อำเภอบรรพตพิสัยและอำเภอยุทธหิรัญ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อปี 2519 เกี่ยวกับรูปแบบการให้ข่าวสารเปรียบเทียบกัน 3 รูปแบบคือทางสื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และภาพยนตร์อย่างเดี่ยว รูปแบบที่หนึ่งทางสื่อมวลชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รูปแบบที่สอง และทางสื่อมวลชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และรถเคลื่อนที่รูปแบบที่สาม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนได้รับข่าวสาร

¹ อารี วัลยะเสวี, "ปัญหาการพัฒนาเด็ก," รายงานการสัมมนา สื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก 12 - 14 ตุลาคม 2522 ที่อำเภอปากช่อง จ.นครราชสีมา (พิมพ์โรเนียว)

² พร้อมบุญ พานิชภักดิ์, "โครงการประเมินผลการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ของโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ จังหวัดนครสวรรค์," วารสารอนามัยครอบครัว 6 (น.ป.ป.), หน้า 24 - 30.

เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว จากวิทยุมากเป็นอันหนึ่ง

ในปี 2517 - 2518 คณะนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง "สื่อมวลชนกับการวางแผนครอบครัว" ใน 3 ภาค ของประเทศไทย คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ก็พบว่า วิทยุ เป็นสื่อมวลชนที่แพร่หลายในทุกภาค รองลงมา คือ หนังสือพิมพ์ ส่วนโทรทัศน์และภาพยนตร์นั้นเป็นสื่อที่มีได้แพร่หลายมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับสองอย่างแรก เนื่องจากมีปัจจัยในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่ของเทคนิค ค่าเครื่องรับและการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ โครงการศึกษาและทดลองใช้สื่อมวลชนต่าง ๆ ของกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานอื่น ๆ ได้พบและยืนยันเช่นเดียวกันว่าสื่อมวลชน โดยเฉพาะ วิทยุ เมื่อถูกนำมาใช้ใน งานวางแผนครอบครัว จะช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้และความเข้าใจมากขึ้นในเรื่องดังกล่าว แม้จะมีค่าใช้จ่ายในชั้นยอมรับปฏิบัติมากนัก แต่ก็ช่วยได้มากในแง่ของการแพร่กระจายของข่าวสารข้อมูลอย่างรวดเร็วไม่เบี่ยงเบน (ในลักษณะที่เกิดจากการบอกเล่าปากต่อปาก)²

¹ คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สื่อสารมวลชนกับการวางแผนครอบครัว (กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬา, 2519)

² ระวีวรรณ ประกอบผล และมาลินี ชุ่มพฤษ์, บทบาทของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ความรู้ทางประชากรในประเทศไทย (กองวางแผนประชากรและกำลังคน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตุลาคม 2524), หน้า 47.

Goldsen และ Ralis¹ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรในหมู่บ้านบางชั้น อำเภอมินบุรี ตามโครงการวิจัยระหว่างประเทศไทยและมหาวิทยาลัยคอร์แนล ซึ่งนวัตกรรมนั้นได้แก่ การใช้เครื่องยนต์ การใช้ปุ๋ย การเลี้ยงปลาหมอคอก และ การเพาะเห็ดฟาง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรม ได้แก่ ปัจจัยด้านการสื่อสาร และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ผู้ที่ยอมรับนวัตกรรมส่วนมากจะมีฐานะทางเศรษฐกิจสูง อ่านออกเขียนได้ เดินทางเข้าเมืองหลวงบ่อย มีการเปิดรับสื่อมวลชน คือ ฟังวิทยุ และดูภาพยนตร์มาก

กรมวิชาการเกษตร² ได้รายงานการสำรวจสภาวะการทำนาปี และนาปรัง ปี 2516 - 2517 ว่า วิทยุเห็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับการทำนา ซึ่งโดยเฉลี่ยของทุกภาคแล้ว ชาวนาได้รับความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากวิทยุประมาณร้อยละ 40 รองลงมา คือจากพนักงานเกษตรกรประมาณร้อยละ 32 และจากเอกสารของทางราชการ และจากบริษัทเอกชนประมาณร้อยละ 7

ทัศนาวดี สุขารมณ³ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ช่องทางการรับสารที่มีผลต่อการยอมรับการคุมกำเนิดแบบชั่วคราวและแบบถาวรของสตรีผู้มารับบริการที่โรงพยาบาล

¹Rose K. Goldsen และ Max Ralis, Ractors Related to Acceptance of Innovations in Bang Chan Thailand (New York: Cornell University Press, 1957), p. 16-31.

² กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรมวิชาการเกษตร, รายงานผลการสำรวจสภาวะการทำนาปี และนาปรัง 2516 - 2517 (ม.ป.ท., ป.ป.ป.1) หน้า 47.

³ ทัศนาวดี สุขารมณ, "ช่องทางการรับสารที่มีผลต่อการยอมรับ การคุมกำเนิดแบบชั่วคราวและแบบถาวรของสตรีผู้มารับบริการที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 129 - 135

จุฬาฯ จากแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล พบว่าในค่านิยมพฤติกรรมการรับข่าวสารโดยทั่วไปนั้นในวันธรรมดา (จันทร์ - ศุกร์) ช่วงเวลากลางวันสตรีผู้มารับบริการส่วนใหญ่รับข่าวสารบ้านเมืองโดยทั่วไปจากวิทยุมากที่สุด ส่วนในตอนกลางคืนรับจากโทรทัศน์มากที่สุด ในระหว่างสื่อมวลชน 4 อย่าง คือ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความดีในการรับฟังและชมมากที่สุด และวิทยุเป็นสื่อที่มีอิทธิพลสูงที่สุดในการก่อให้เกิดการยอมรับการวางแผนครอบครัว สำหรับความน่าเชื่อถือต่อแหล่งข่าวที่เป็นสื่อมวลชน หากเป็นข่าวสารทั่ว ๆ ไป สตรีผู้รับบริการมักเชื่อในสื่อวิทยุและหากเป็นข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวผู้รับบริการมักเชื่อในสื่อโทรทัศน์

คงทิพย์ วรพันธ์¹ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "กลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อปลูกฝังโภชนศึกษาแก่สตรีชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี" โดยศึกษาจากสตรีในวัยระหว่างอายุ 15 - 45 ปี โสดหรือสมรสแล้ว ยังไม่มีบุตร กำลังตั้งครรภ์ หรือมีบุตรแล้ว ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่ 1 ตำบลศรีประจัน อำเภอศรีประจัน จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 128 คน พบว่า สตรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 68.8 ใช้สื่อวิทยุมากที่สุด รองลงมาคือ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์นิตยสาร และร้อยละ 60.9 รับฟังวิทยุตั้งแต่เวลา 05.00 - 11.00 น. และอีกร้อยละ 7.8 รับฟังวิทยุตลอดวัน รายการที่ชอบฟังเป็นรายการบันเทิง (เช่น เพลง, ละครวิทยุ) มากกว่ารายการข่าว และรายการประเภทความรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงสตรีในชนบทได้มากกว่าสื่อโทรทัศน์ การใช้วิทยุเพื่อฝังโภชนศึกษา ควรมีรูปแบบรายการ สอดคล้องกับนิสัยการใช้สื่อหรือความนิยมของสตรีกลุ่มเป้าหมาย เช่น เพลงลูกทุ่ง ละครวิทยุ และนอกจากจะจัดรายการในลักษณะดังกล่าวแล้ว ควรเผยแพร่

¹ คงทิพย์ วรพันธ์, "กลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อปลูกฝังโภชนศึกษาแก่สตรีชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการประชาสัมพันธ์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 101 - 102.

ประชาสัมพันธ์รายการที่จัดอย่างสม่ำเสมอ น่าจะช่วยให้สตรีกลุ่มเป้าหมายมีโอกาส
รับฟังมากขึ้น โดยจัดทำในทำนองของโฆษณาสั้น ๆ (spot) ช่าวสั้น ๆ ออกอากาศ
แทรกอยู่ในรายการที่สตรีกลุ่มเป้าหมายรับฟังเป็นประจำ